OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Demokratia ja vaalit
Erityisasiantuntija Laura Nurminen

Lausunto
24.11.2021

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain muuttamisesta (HE 181/2021 vp)

Pyydettynä lausuntona esitän kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vaalilain muutos, jonka myötä toimitettaisiin laitosäänestys Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä. Laitosäänestyksessä voisivat äänestää näissä varuskunnissa ja yksiköissä varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavat äänioikeutetut.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi vaalilakiin kolme muuta teknisempää muutosta, joista ensimmäinen koskee kahden vuonna 2017 voimaan tulleen kuntajaon muutoksen kirjaamista eduskuntavaalien vaalipiirijakoon, toinen vaaliasiamiesten kieltoa toimia kunnan keskusvaalilautakunnan jäseninä tai varajäseninä aluevaaleissa sekä kolmas aluevaaleista johtuvaa teknistä lisäystä kirjeäänten tarkastamisessa.

Esityksen taustaa

Varusmiesten äänestämistä koskevista menettelyistä ei ole erikseen säädetty vaalilaissa (714/1998). Vuoden 2021 kuntavaaleissa kuitenkin järjestettiin laitosäänestys Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä vaalilain väliaikaisen muutoksen nojalla, joka tehtiin Covid- 19-pandemiasta johtuen (laki vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta, 411/2021).

Puolustusministeriöltä saadun tiedon mukaan laitosäänestys saatiin vuoden 2021 kuntavaaleissa toteutettua Puolustusvoimissa onnistuneesti joukko-osastoilta kerättyjen lausuntojen perusteella. Yhteistyön kuntien kanssa todettiin myös sujuneen erityisen hyvin. ”Äänestystilat saatiin useimmissa paikoissa järjestettyä sotilasalueella sijaitsevissa tiloissa, kuten esimerkiksi sotilaskodeissa. Joissain

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

joukko-osastoissa äänestys järjestettiin tuomalla vaalibussi sotilasalueelle. Lainsäädännön muuttaminen juuri ennen vaaleja ja sen vaikutus jo laadittuihin suunnitelmiin mainittiin yhtenä haasteena äänestysjärjestelyjen toimeenpanossa. Puolustusvoimissa oli laadittu suunnitelmat äänestysjärjestelyistä myös sen varalta, jos lakimuutos ei olisi tullut voimaan.”

Hallituksen esityksessä vaalilain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 60/2021 vp) todettiin, että oikeusministeriössä olisi tarkoitus aloittaa vuoden 2021 kuntavaalien jälkeen pysyväisluonteisen muutoksen valmistelu varusmiesten äänestysmahdollisuuksia koskien. Ehdotus laitosäänestyksen järjestämisestä varusmiehille on pohjautunut Varusmiesliito ry:n ja Demo Finland ry:n parlamentaariselle vaalityöryhmälle tekemään kannanottoon. Yhdistysten tekemä kannanotto on käsitelty työryhmässä loppuvuodesta 2020 ja saanut työryhmässä kannatusta.

Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on edistää varusmiesten äänestysmahdollisuuksien tosiasiallista toteutumista. Laitosäänestys helpottaisi niiden varusmieskoulutukseen osallistuvien äänioikeutettujen äänioikeuden käyttämistä, jotka olisivat saapuvilla esityksessä tarkoitetuilla Puolustusvoimien varuskunta-alueilla ja Rajavartiolaitoksen yksiköissä laitosäänestystä toimitettaessa.

Äänestysaktiivisuuden eriytyminen esimerkiksi iän ja sosioekonomisen aseman mukaan on tutkimuksissa tunnistettu ongelmaksi suomalaisessa demokratiassa. Laitosäänestyksen laajentaminen varusmiespalvelusta suorittaviin voi parantaa heidän äänestysaktiivisuuttaan, kun äänestyspaikkaan ei tarvitsisi itse aktiivisesti hakeutua, vaan äänestysmahdollisuus olisi käytössä palveluksen suorittamisen yhteydessä. Tämän voi arvella parantavan etenkin niiden varusmiesten äänioikeuden käyttämistä, joiden poliittinen kiinnittyminen on vähäistä. Tutkimusten mukaan nuorten äänestysaktiivisuus on muita ikäryhmiä heikompaa, joten varusmiesten äänestysmahdollisuuksien parantaminen tuomalla äänestysmahdollisuus heidän luokseen olisi yksi konkreettinen keino purkaa mahdollisia äänestämiseen liittyviä kynnyksiä.

Laitosäänestyksen laajentamista arvioitaessa perustuslain 6 §:ssä tarkoitetun yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta voidaan todeta, että esitys ei kokonaisuutena arvioiden aseta äänioikeutettuja keskenään eriarvoiseen asemaan. Laitosäänestys on jo mahdollista muille vastaavassa tilanteessa oleville, kuten vankilassa tai sairaalassa oleville äänioikeutetuille.

Esitetyt muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 1.1.2022, jotta ne olisivat voimassa tammikuussa 2022 toimitettavissa aluevaaleissa.